

«فرهیختگان» عملکرد دولت روحانی در صنعت فضایی را بررسی کرد

پشت به دانش راهبردی

چندروز در مرحله ارتقای مداری ناموفق ظاهر شد و ۶ اسفند سقوط کرد. این درحالی است که دولت با پرتاب ماهواره فجر می خواست حجم انتقادهای قبلی را کاهش دهد و بگوید بنای تضعیف این حوزه را در دستور کار ندارد. بعد از آن تقریباً خبری از اقدامات ویژه و مهم نبود تا سال ۹۵ که در ماهواره ناهیدامیر کبیر برای ارسال روی سکومی رودولی هنگام پرتاب با مشکلی فنی مواجه شده و از پرتاب بازمی ماند. پس از آن در دی ۹۷ و بهمن ۹۸ پیام یک و ظفر آماده پرتاب می شوند که آنها هم نمی توانند به مقصد نهایی برسند. در این خصوص البته هر چند احتمال اختلال آرسوی سرویس های غربی همچنان مفروض است اما به هر حال اگر چنین اتفاقی هم روی داده باشد باز هم دلیل محکمی برای فاصله موجود میان واقعیت و شرایط مورد انتظار از صنعت فضایی کشور نیست.

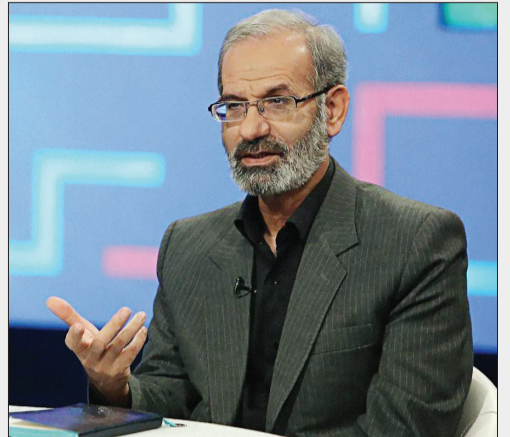
ماجرای حمایت از صنایع استراتژیک کشور در دوران دولت های یازدهم و دوازدهم از همان ابتدای کار یعنی سال ۹۲ موضوعی چالش برانگیز میان مدافعان و منتقدان دولت بود. در اس آنها هم صنعت هسته ای و صنایع فضایی قرار داشت، موضوعاتی که البته بعد از گذشت هفت سال از دولت حسن روحانی و در سال پایانی همچنان محل بحث و نقد و نظر کارشناسان، حامیان و منتقدان است.

در ماجرای صنایع هسته ای البته تکلیف قدری روشن تر است. امروز و بعد از همه اتفاقات ریز و درشتی که برای برجام افتاده در نگاه قریب به اتفاقی کارشناسان و افکار عمومی روشن شده که چه مسیر پرتابی در انعقاد توافق با ۱+۵ طی شد و بعد از پنج سال قطور به نقطه اول برگشته ایم. در این خصوص و با وجود قطعنامه اخیر شورای حکام آژانس بین المللی انرژی اتمی، مسئولان کشور بیشتر از هر زمان دیگر به خروج از توافق هسته ای فکری کندو این که چطور می توانند حداقل وضعیت سال ۹۲ را دوباره بازیابی کرده و چگونه عقب ماندگی این هفت سال را جبران کنند. در خصوص موضوع دوم یعنی صنایع هوافضا با محوریت توانمندی موشکی هم وضعیت دست کمی از ماجرای هسته ای ندارد. این ایده قدیمی و منسوخ که «توسعه این توانمندی ها می تواند مخل فرآیند توافق باشد» از همان روزهای آغاز مذاکرات از جمله عواملی بود که همواره آرسوی دولتی ها و حامیان سیاسی و رسانه ای شان برای توقف پرداختن به این موضوعات مطرح می شد و با وجود اینکه رقیب هر لحظه جلوتر می آمد، در جبهه خودی مسئولان مذاکره کننده واکتس جدی و مهمی نشان نمی دادند. تندی های کشورهای چون فرانسه در حین و حتی پس از مذاکرات از جمله این تحرکات زیاده خواهانه بود. اگر خاطراتمان باشد نخست وزیر و وزیر وقت امور خارجه فرانسه چندبار و در مقاطع مختلف از لزوم توقف در مسیر صنعت موشکی ایران سخن گفتند و اینکه الزاماً باید چنین توافقاتی پیوسته های آشکار یا پنهان برجام باشد. حتی ماجرای برجام های ۲ و ۳ هم در سال های ۹۴ تا ۹۶ همواره مطرح می شد و اگر گفتمان تا مین امنیت بومی در کشور حاکم نبود احتمالاً صنعت موشکی هم تا امروز به سر نوشت صنعت هسته ای گرفتار می شد. اگوست ۲۰۱۹ تنها یکی از مقاطعی است که فرانسوی ها به صراحت بحث آغاز مذاکرات موشکی را مطرح کردند و پاسخ مثبتی از ایران نخواستند دریافت کنند. با وجود این، به دلیل تفکر سیاسی حاکم بر دولت بی راه نیست که بگوییم در هفت سال گذشته صنعت فضایی کشور آلتور

گفت و گو

زارعی در گفت و گو با فرهیختگان:

امکان تغییر در مسیر صنعت فضایی و موشکی کشور وجود ندارد

سعد الله زارعی، کارشناس مسائل سیاسی در گفت و گو با «فرهیختگان» توضیحاتی در خصوص دستاوردهای صنایع فضایی و نسبت عملکرد سال های اخیر در کشور را با آنچه ایده آل بوده است، ارائه کرد.

وی در ابتدای این گفت و گو با ذکر این نکته که صنایع فضایی به ویژه صنعت دفاع موشکی در ایران جزء صنایع استراتژیک و ملی است، توضیح داد: «صنعت فضایی با محوریت فناوری های دفاع موشکی در کشور کار خود را پیش می برد و از آنجایی که خواست یک ملت است امکان تغییر در این مسیر حرکتی برای کسی در کشور وجود نداشته و نخواهد داشت.»

زارعی با اشاره به اظهارات اخیراً سردار حاجی زاده درباره پیشرفت های نظامی کشور به توضیحاتی درباره رونمایی از موارد جدید در صنعت نظامی و رونمایی از موشک های جدید در مانور اخیر نیروی دریایی ارتش و تست موفق آن را نمونه ای از دستاوردهای این مسیر دانست.

این کارشناس مسائل سیاسی درباره بخشی از سخنان یک نماینده که گفته است دولت های یازدهم و دوازدهم صنعت هسته ای را با برجام تعطیل کردند و صنعت فضایی به همان سر نوشت دچار خواهد شد، گفت: «در خصوص سخنان اخیر یکی از نمایندگان مجلس درباره تغییر وضعیت کشور در موضوع یاد شده اطلاعات دقیقی ندارم و بدون اطلاع از جزئیات دقیق و آمارهای این سخنان نمی توان اظهار نظر مشخص و دقیقی در این باره داشت.»

وی با اشاره به موضوع پذیرش محدودیت هایی که ذیل پیشبرد برجام های ۲ و ۳ همواره در سال های اخیر مطرح شده و حتی بیان شده که در این سال ها دولت تلاش برای ادامه مسیر مذاکره حتی به قیمت دست کشیدن از پیشرفت های نظامی و موشکی را در دستور کار داشته، تصریح کرد: «این بحثی که در مجلس درباره صنعت فضایی کشور مطرح شد، درباره یک سری کلیات است که نمی توان با آن بحث دقیقی را پیش برد، لذا برای سنجش وضعیت باید به آمارهای دقیق رجوع کرد.»

زارعی با تأکید بر اینکه نزدیکان دولت هر خیالی در زمینه های موشکی و نظامی داشته باشند امکان اجرایی کردن آن را نخواهند داشت، گفت: «نظام جمهوری اسلامی یک کشور دولت محور نیست بلکه طبق قانون اساسی دولت بخشی از ارکان اداره کشور است و قوا و نهادهای دیگری هم در حوزه های تخصصی خود فعالیت می کنند، علاوه بر این هر کاری در این حوزه ها فرآیند مشخصی دارد، کما اینکه برجام نیز فرآیند مشخصی داشت.»

این تحلیلگر مسائل سیاسی با اشاره به فرآیند برجام در کشور یاد آور شد: «در برجام نظام یک مطلبی را پذیرفت و دولت نیز به مذاکره پرداخت و برای این موضوع تیم داری در شورای عالی امنیت متشکل از افرادی در نظر گرفته شدند و ارزیابی به آنها سپرده شد.»

وی با بیان اینکه بحث برجام سپس به مجلس رفت و تصویب شد، خاطرنشان کرد: «بنابراین این مسیر در مجموع یک فرآیندی را طی کرد و این گونه نبود که دولت بتواند به تنهایی تصمیم بگیرد و برجام را امضا کند و بقیه نیز تماشا کنند، لذا اینکه گفته می شود دولت ممکن است برجام ۲ و ۳ را ایجاد کند، اساساً امکان پذیر نیست.»

زارعی با تأکید بر اینکه چنین کاری از سوی دولتی که در سال آخر عمر خود قرار داشته و کمتر از یک سال به پایان آن باقی است، ممکن نخواهد بود، تصریح کرد: «این موضوع درحالی است که عملاً از اواسط اسما و سه ماه دیگر، کشور وارد فاز انتخابات می شود.»

این تحلیلگر مسائل سیاسی همچنین درباره اظهار نظر یکی از نمایندگان مبنی بر اینکه دولت روحانی ما را در صنعت فضایی که جزء پنج کشور برتر بودیم به پایین تر از ۱۵ کشور منتقل کرده است، اظهار داشت: «دلیل مطرح کردن چنین حرفی را باید از خود ایشان پرسید که چرا چنین حرفی زده است، لذا درست یا غلط بودن آن مشخص نیست.»

وی همچنین ضمن نقد ارائه چنین سخنانی از سوی نمایندگان خاطرنشان کرد: «این اظهارات درحالی است که ما شاهد هستیم تقریباً هر روز در صنعت نظامی کشور یک خبر جدید منتشر می شود.»

به گفته زارعی، قطور ممکن است ما هم در صنعت نظامی کشور کار کنیم و هم دچار ضعف باشیم، مگر چند وقت از پرتاب موشک ماهواره بر «نور» گذشته است؟ بنابراین آن عضو هیات رئیسه که چنین حرفی زده است، سخنانش مینا ندارد و باید از وی پرسید این اعداد و ارقام را از کجا آورده است؟

جلسات شورای عالی فضایی کشور موضوع بند ۳ قانون تعیین وضعیت شورا های عالی و تأیید مصوبات آن به سونای ستاری تفویض شد، به این معنا که دبیرخانه شورای عالی فضایی ذیل معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری منتقل شد و در آنجا به فعالیت پرداخت. در این نقل و انتقال که همان موقع هم با نقد بسیاری از کارشناسان همراه بود، ردیف اداری و استقلال این مرکز با تغییر و دگرگونی اساسی همراه شد و به عبارتی، از شأن قبلی فاصله گرفت. ناگفته نماند این وضعیت صرفاً مورد دولت اول حسن روحانی صدق نمی کند، چرا که انتقادهای زیادی هم به فعالیت های کابینه دوازدهم در این خصوص وارد است. در این دوره هر چند تلاش بیشتری نسبت به چهار سال اول صورت گرفت اما به هر ترتیب دستاوردهایی که می توانست حاصل شود به صورت معنی داری با انتظارات فاصله داشت.

که باید و شاید مورد توجه و تفقد قرار نگرفت به ویژه اینکه در دوره دولت اول حسن روحانی صراحتاً می توان گفت بی مهری و دور افتادگی نصیب این مجموعه شد.

سر نوشت پژوهشگاه فضایی ایران و شورای عالی فضایی

برای مثال بسا وجود اینکه روزی ایران با موفقیت توانسته بود موجود زنده به فضا فرستاده و با سلامت کامل آن را به زمین بازگرداند، در زمستان سال ۹۳ و با تصمیمی عجیب، پژوهشگاه فضایی ایران که به عنوان ماوایی برای فعالیت های پر رنگ تر دانشمندان کشور در حوزه فضایی ایجاد شده بود، به وزارت ارتباطات برگشت و دوباره به عنوان جزئی کوچک تر به فعالیت پرداخت. در آن سال ها کاهش فعالیت های این حوزه به صورت واضحی به چشم می آمد و به صورت جدی مورد انتقاد کارشناسان و فعالان سیاسی قرار می گرفت؛ انتقادهایی که علاوه بر نقد کم توجهی به اصل موضوع، به ایرادات ساختاری، چهره های انتخاب شده برای تصدی این حوزه از جمله وزیر وقت ارتباطات و مسائل و موارد دیگر هم مربوط می شد. با در مثال دیگر در آن ایام، رئیس جمهور در حکمی برای سونای ستاری، معاون علمی خود، مسئولیت اداره جلسات شورای عالی فضایی کشور را به وی واگذار کرد و در عمل نشان داد بنا دارد تغییر جدی در اولویت های کشور پدید آورد. در حکم یاد شده که به استناد اصل ۱۲۴ قانون اساسی، مسئولیت اداره

دولت و ماجرای ماهواره هایی که موفق عمل نکردند

اگر نگاهی گذرا به فعالیت های فضایی در دوره دولت حسن روحانی داشته باشیم، خواهیم دید که حدفاصل تحویل گرفتن دولت در سال ۹۲ تا به امروز دستاوردهای مطرح در عرصه فضایی در چند محور قابل خلاصه شدن است. مهم ترین اقدام در دولت اول حسن روحانی پرتاب نیمه موفق ماهواره فجر تولید صابریان به فضا بود؛ ماهواره ای که در بهمن ۹۳ پرتاب شد و با وجود اینکه در مدار اولیه خود با موفقیت قرار گرفت، بعد از

کارشناس و پژوهشگر حوزه هوافضا در گفت و گو با فرهیختگان:

دولت روحانی به خاطر برجام فعالیت فضایی کشور را متوقف کرد

سپاه با ساخت ماهواره بر ۳ مرحله ای نور شگفتی آفرید

سپاه با ساخت ماهواره بر ۳ مرحله ای نور شگفتی آفرید وی با یادآوری این نکته که به دلیل متوقف ماندن پرتابگرهای ما سپاه به این موضوع ورود کرد و با ساخت ماهواره بر سه مرحله ای نور شگفتی آفرید، ادامه داد: «آن اتفاق در صنعت فضایی ما فوق العاده بود و نشان داد چنین پتانسیلی در کشور وجود دارد.»

خاراباف تأکید کرد: «سیاستمداران به جای اظهار نظر و دخالت غلط باید بحث سوازی کاری را اصلاح کنند، چرا که در بحث فناوری فضایی کشور پایه و توانمندی خوبی وجود دارد.» این کارشناس و پژوهشگر حوزه هوافضا همچنین یاد آور شد: «زمان احمدی نژاد ایشان یک بودجه اختصاصی برای این منظور به وزارت دفاع برد و آنجا تحقیق و توسعه نیز انجام شد، اما چنین اتفاقی در دوره آقای روحانی رخ نداد.»

دولت روحانی اقدام خاصی برای جبران خسارت دوران احمدی نژاد انجام نداد

وی در عین حال گفت: «ما در دولت احمدی نژاد اصلی ترین نقاط مداری ماهواره های مخابراتی مان را از دست دادیم درحالی که بسیار ارزشمند بود اما در این دولت نیز اقدام اثربخشی برای ثبت نقاط جدید یا جبران خسارت گذشته صورت نگرفت.»

آذری جهرمی در عقب ماندن صنعت فضایی به اندازه دولت احمدی نژاد مقصر است

خاراباف تصریح کرد: «البته صحبت هایی برای بهبود این وضعیت صورت گرفته اما تا کنون تأثیری نداشته است، از این رو آقای آذری جهرمی در این زمینه به اندازه دولت احمدی نژاد مقصر است، چرا که وقتی آن زمان نقاط اصلی را از دست دادیم اینجا می توانستیم به ثبت نقاط مداری جدید بپردازیم، چرا که

خاراباف بر همین اساس تصریح کرد: «این نگاه آسیب بسیار زیادی به صنعت فضایی کشور وارد کرد و بسیاری از افرادی که در پروژه های مختلف فضایی مشغول بودند، مهاجرت داخلی یا خارجی کردند و به حوزه های دیگر رفتند.» این کارشناس و پژوهشگر حوزه هوافضا با بیان اینکه بسیاری از متخصصان این حوزه در حال حاضر بی کار هستند، یاد آور شد: «بسیاری از نخبه های این حوزه آسیب دیده اند و پروژه ها نیز متوقف شده است.» وی در عین حال افزود: «البته از زمانی که آقای جهرمی مدیریت سازمان فضایی کشور را تغییر داد و برابری در این حوزه منصوب شد، این مشکل تا حدودی مرتفع شد، البته بخشی از مدیریت فضایی کشور دست وزیر ارتباطات و بخشی از آن نیز در اختیار وزارت علوم و دفاع است.»

خاراباف ادامه داد: «آقای برابری با تعاملی که با نخبگان رانده شده از این حوزه داشت آنها را بازگرداند و چند پرتاب اخیر نیز در دوره فعلی وی صورت گرفت.» این کارشناس و پژوهشگر حوزه هوافضا درباره ناموفق بودن برخی پرتاب های ماهواره ای نیز گفت: «موفق بودن یا نبودن پرتاب ماهواره ها مشکلی است که به دولت و خود آقای آذری جهرمی به عنوان وزیر ارتباطات بازمی گردد.»

دلیل اصلی موفق نبودن پرتاب فضایی، نداشتن متولی پرتابگر در کشور است

وی با بیان اینکه مساله اصلی موفق نبودن پرتاب های فضایی این است که ما متولی پرتابگر از لحاظ قانونی در کشور نداریم، گفت: «البته متولی ساخت ماهواره و تدوین سیاست گذاری در این زمینه وجود دارد.» خاراباف بر همین اساس افزود: «بحث پرتابگرها در این میانه مغفول مانده و بیشتر به صورت پروژه ای عمل شده است و زمانی که وزارت ارتباطات ماهواره ای را آماده می کند، برای پرتاب آن به طور مثال با وزارت دفاع قرارداد می بندد و توسعه در موضوع پرتابگرها در هیچ سازمانی انجام نمی شود.» این کارشناس و پژوهشگر حوزه هوافضا ادامه داد: «تحقیق و توسعه این موضوع در وزارت دفاع انجام نمی شود، چرا که بودجه مصوب در این زمینه را ندارد و قانوناً هم نمی تواند در کارهای زیرساختی پرتابگرها ورود کند و صرفاً براساس توانمندی خود ورود می کند و به وزارت ارتباطات چنین اجازه ای دارد، لذا این امر مشکلی جدی ایجاد کرده است.»

عباس خاراباف، کارشناس و پژوهشگر حوزه هوافضا در گفت و گو با «فرهیختگان» با اشاره به موضع هیات رئیسه مجلس درباره وقفه در پیشرفت های فضایی و تنزل از رتبه ۵ به ۱۵ در صنعت فضایی کشور مان اظهار داشت: «رتبه بندی کشورها در بحث فضایی براساس فاکتورهای مختلفی انجام می شود و زمانی که ما اولین پرتاب خود را با ماهواره بر «امید» و «سفیر» انجام دادیم جزء ۹ کشور پرتاب کننده ماهواره و ماهواره بر بومی بودیم و به جز ما تنها هشت کشور می توانستند این کار را انجام دهند.»

هیچ گاه در فناوری فضایی جزء ۵ کشور نبوده ایم

خاراباف با بیان اینکه وقتی ما موجود زنده را به فضای زیر مدار ۱۲۰ کیلومتری فرستادیم و سالم برگردانیم، جزء ۶ کشور دنیا در این حوزه بودیم، ادامه داد: «در حال حاضر نیز این رتبه با تغییری حاصل نشده است.» این کارشناس و پژوهشگر حوزه هوافضا تأکید کرد: «ما هیچ گاه در بحث فناوری فضایی جزء پنج کشور نبوده ایم و اینکه گفته می شود در حال حاضر به زیر رتبه ۱۵ آمده ایم، برداشت اشتباهی است و از این رو باید مشخص شود براساس چه معیاری چنین اظهار نظری انجام شده است که ما از رتبه ۵ به ۱۵ تنزل کرده ایم.»

توقف اکثر فعالیت های فضایی کشور در دوره اول روحانی

خاراباف درباره این گزاره عضو هیات رئیسه مجلس خطاب به وزیر ارتباطات که «مدار ۲۲/۷ درجه که روزی جزء دارایی های این کشور محسوب می شد با روند فعلی از دسترس ما خارج خواهد شد»، متذکر شد: «اتفاقاً بنده نیز با سیاست های آقای جهرمی در بسیاری از موارد مخالف هستم و مشکل دارم ولی تا پیش از حضور ایشان و در دوره اول ریاست جمهوری آقای روحانی این موضوع صحت داشت و اکثر فعالیت های فضایی کشور متوقف شد.» این کارشناس و پژوهشگر حوزه هوافضا ادامه داد: «این اتفاق ناشی از سیاست هایی بود که رئیس جمهور و وزرا او داشتند و پروژه های اصلی مانند پرتاب انسان به فضا متوقف شد و پرتاب ماهواره های ایرانی نیز به مشکل خورد، چرا که دولت خیلی به این حوزه توجه نمی کرد.»

دولت روحانی به دلیل برجام فعالیت فضایی کشور را متوقف کرده بود

وی درباره چرایی بی توجهی دولت اول روحانی به بحث فضایی اظهار داشت: «برداشت کارشناسان این است که فضای برجام طوری بود که سیاستمداران کشور خیلی ترجیح نمی دادند فعالیت های سنگین فضایی انجام شود، چرا که این فعالیت ها به پیش زمینه نظامی و امنیتی نیاز داشت و ممکن بود در بحث برجام خللی ایجاد کند. ما با این توجیه مخالف بودیم و می گفتیم باید فعالیت فضایی با قدرت ادامه پیدا کند و درست است که اگر بد روندی هم دارد اما کاربرد اصلی آن در زندگی مردم نمود خواهد داشت.»

